

EDEBİYATIN YERALTINDAN GÖRÜNÜMÜ: ISPARTA'DA FANZİN HAREKETİ

Demet YILMAZ¹

ÖZET

Bu çalışmada yeraltı edebiyatının ortaya çıkmasına zemin hazırlayan ve yeraltı edebiyatını besleyen kaynakların başında gelen fanzinlerin içerik ve söylem analizi kullanılarak örgütsel, ekonomik ve içeriksel yapıları, Isparta'da çıkarılan fanzinler üzerinden incelenmektedir. Bugüne kadar fanzinler hakkında yapılan çalışmalar, fanzin kültür ve yayıncılığının metropollerdeki görünümünü merkeze alır. Bu çalışmada Isparta örneği üzerinden fanzin yayıncılığının metropol dışındaki yerleşim yerlerinde varlık kazanıp kazanmadığı, kazandıysa nasıl bir görünüm sergilediği, fanzinleri kimlerin hangi amaç ve sebepler ile çıkardığı sorularına cevap aranmaktadır. Bunun yanı sıra yeraltı edebiyatının ana unsurlarından biri olan karşı çıkış özelliği, incelenen fanzinler kapsamında bu çalışmanın asıl meselesini teşkil etmektedir. Fanzinlerin içerik ve söyleminde tespit edilen karşı çıkış unsurlarının yanı sıra fanzinlerin tarihçesi, edebiyatla ilişkisi, dünyada ve Türkiye'deki yansıması ve günümüz fanzin yayıncılığı konularına değinilmektedir. Fanzin yayıncılığı hakkında bir boşluğa işaret eden bu çalışma Isparta gibi küçük şehirlerde de bir fanzin kültürünün var olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmada zinesterlar ile derinlemesine görüşme tekniği kullanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: fanzin, fanzin yayıncılığı, e-zine, yeraltı edebiyatı, karşı çıkış

VIEW of LITERATURE FROM UNDERGROUND: FANZINE MOVEMENT in ISPARTA

ABSTRACT

In this study, the organizational, economic and contextual structures of fanzines, which prepare the ground for the emergence of underground literature and are one of the sources that feed underground literature, are examined through the fanzines released in Isparta by using content and discourse analysis. Studies on fanzines to date center the view of fanzine culture and publishing in metropolises. In this study, it is sought to answer the questions of whether fanzine publishing has gained existence in settlements outside the metropolis, what it looks like if it has, who created the fanzines for what purposes and for

¹ Demet Yılmaz, Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, demetyilmaz068@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0295-142X.

what reasons, through the example of Isparta. In addition, the feature of opposition, which is one of the main elements of underground literature, constitutes the main issue of this study within the scope of the examined fanzines. In addition to the elements of opposition identified in the content and discourse of fanzines, the history of fanzines, their relationship with literature, their reflection in the world and in Turkey, and today's fanzine publishing are mentioned. This study, which points to a gap about fanzine publishing, reveals that there is a fanzine culture in small cities like Isparta. In this study, in-depth interview technique with zinesters is used.

Keywords: *fanzine, fanzine publishing, e-zine, underground literature, opposition*

1. GİRİŞ

Edebiyat, bir toplumun tarih, siyaset, ekonomi, kültür ve sanat alanlarındaki gelişimini roman, şiir, tiyatro gibi yazınsal ve görsel türlerde eserler vererek gözler önüne serer. Bir sanat dalı olarak ana akımı oluştururken bir takım kurallar çerçevesinde hareket eden edebiyatın da birçok alanda olduğu gibi ana akım dışında bıraktığı eserler vardır. Bu eserler, ana akım edebiyat eserleri gibi toplumun edebi zevki hakkında bilgi verir. Kanonik edebiyata dâhil edilmeyen bu eserlere geleneksel ve popüler edebiyatın dışında kalan alanın incelenmesiyle ulaşılır. Bu edebiyat alanına yeraltı edebiyatı adı verilmektedir. Ana akım edebiyatın kabul etmediği, içeriğine almadığı ve/veya görmezden geldiği konuları taşıyan eserlerin oluşturduğu yeraltı edebiyatı toplumun görmezden geldiği, kabul etmediği alt ve karşı kültür gruplarına eğilmektedir. Kendi yaşam tarzını, müzik anlayışını, kılık kıyafet zevkini kurarak alt ve karşı kültür gruplarını oluşturan bireylerin iletişim araçları ise fanzinlerdir. Fanzinler, egemen sistemin ve toplumun görmezden geldiği bireylerin sosyo-kültürel ortamını düzenlerken yeraltı edebiyatını da besler.

Bugüne kadar fanzinler hakkında edebiyat, tarih, sosyoloji, iletişim, medya, gazetecilik, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler, sanat ve tasarım gibi farklı ana bilim ve sanat dallarında araştırmalar yapılır; lisansüstü tezler yürütülür. Altay Öktem, Türkiye'deki fanzin yayıncılığının tarihine ışık tuttuğu *Genel Kültürden Kenar Kültüre 101 Fanzin* ve *Şeytan Aletleri (Fanzinler, Demolar, Fotokopi Afişler)* adlı eserleri ile konu hakkında literatüre kaynak kazandırır. Bu konuda çalışmalar yürüten araştırmacılar genellikle fanzinlerin yeraltı edebiyatı ile olan ilişkisine de değinir.

Bu çalışmada fanzinin ne olduğu, dünyada ve Türkiye'deki fanzin yayıncılığının tarihi hakkında kısa bilgiler verildikten sonra

Isparta'daki fanzin hareketi değerlendirilecek ve elde edilen fanzinler örgütsel, ekonomik ve içeriksel bağlamda karşı çıkış özellikleri merkeze alınarak incelenecektir. Böylece yeraltı edebiyatına kaynaklık eden fanzin yayıncılığının küçük şehirlerdeki durumu Isparta üzerinden örneklenecektir. Saha araştırması sonucunda Isparta'da *Don Kişot Fanzin*, *Isparta Sıkıntısı Fanzin*, *Sel Fanzin*, *Merdümgiriz Fanzin*, *Bal Porsuğu Fanzin*, *Farkındalık Fanzin*, *Diğergam Fanzin*, *Kaotik Fanzin*, *Metruk Fanzin*, *Mey'us Fanzin*, ...*Karga Fanzin* ve *Kibrit Fanzin* adlı fanzinlerin hazırlanarak dolaşıma sokulduğu bilgisine ulaşılr. *Don Kişot Fanzin* ve *Isparta Sıkıntısı Fanzin* dışındaki fanzinlerin matbu ve/veya PDF formatında görünümleri elde edilir. Bunlardan *Farkındalık Fanzin*, *Kaotik Fanzin*, ...*Karga Fanzin* ve *Kibrit Fanzin* adlı yayımlar bu çalışmanın ortaya çıkış yılında da hazırlanarak dolaşıma girmeye devam etmektedir. *Mey'us Fanzin* adlı fanzin ise bandrollü olarak yasal bir dergi şeklinde faaliyetini sürdürür. Fanzinlerin incelenmesi elde edilen fanzinler üzerinden yapılır. Bunlar dışında *Hasat Fanzin*, *Ekinoks Fanzin*, *Çömez Fanzin*, *Sıvadık Fanzin*, *Mevzular Derin Fanzin*, *Beatnik Fanzin*, *Savaş Korkusu Fanzin*, *Davam Dertlerim Acılarım Fanzin (DDAF)*, *Lagari Fanzin*, *Parantez İçi Fanzin*, *Palyaço Fanzin*, *Soyut Yakıt Fanzin*, *Dimağ Fanzin*, *Eksik Fanzin*, *Sanrı Zine*, *Dog Juice Zine*, *At Kafası Fanzin*, *Dede Fanzin*, *Tiksinti Manifestosu Fanzin* ve *Organik Veri Aktarımı Fanzin* adlı fanzinler başka şehirlerde hazırlanan ve Isparta'da da dolaşımda olan fanzinlerdir. Bu fanzinler, inceleme konusu Isparta'da çıkarılan fanzinler ile sınırlandırıldığı için bu çalışmada değerlendirilmeyecektir.

2. FANZİN NEDİR?

İngilizce “fanatic” ve “magazine” kelimelerinin birleşimiyle elde edilen fanzin, oluşturulduğu kelimelerin anlamlarını da kapsayacak şekilde, bir konunun hayranları tarafından hazırlanan alternatif medya ve kitle iletişim aracıdır. Haluk Ölçekçi (2016: 347), fanzin kelimesinin hayran dergisi şeklindeki tanımının yanı sıra “fantasy magazine” yani hayal dergisi açılımına da dikkat çeker.

Fanzinlerin karakteristiğini yaratıcı ve yazarları tarafından şekillendirilen biçim ve içerik gibi tasarım unsurları oluşturur (Ölçekçi, 2016: 347). Tek sayfa olabileceği gibi çeşitli materyaller kullanılarak birleştirilmiş çok sayıda sayfadan da oluşturulabilen fanzinler, farklı teknikler ile hazırlanmış yazı ve resimlerin, belirli bir konuda ya da farklı konular çerçevesinde bir araya getirilmesiyle elde edilir. Fanzinler, finansal ve hiyerarşik bir yapıya bağlı olmaması, satış ve kâr amacı gütmemesi, süresi belirsiz olarak çıkarılması (Çetinbaş, 2017: 114) ile

dergilerden ayrılır. Fanzinler, ilk zamanlarda teksir ve fotokopi makineleri, değişen zaman ve teknolojinin de etkisiyle matbaa sistemleriyle çoğaltılarak iğne, zımba gibi malzemelerle birleştirilir. Genellikle siyah-beyaz; A4, A5 veya A6 kâğıt ölçülerinde çoğaltımı yapılan fanzinlerin dağıtımı, üretim aşamasında da olduğu gibi “Do It Yourself (Kendin Yap)” düsturuyla sistemden bağımsız olarak belirli kitabevleri veya kişiler tarafından elden dağıtılır (Demir, 2018: 36). Fanzinlerin kaç sayı hazırlandığının, kaç tane çoğaltıldığının anlaşılması olanaksızdır (Öktem, 2002: 7).

Özgürlük söylemi, iktidar karşıtlığı, egemen tavra ve söyleme itiraz, popüler kültür ürünlerinin dışarısında kalma amaçlarıyla çıkarılan fanzinler, düzenin “renkli” yayımları karşısında, düzensiz bir zaman sırasıyla, düzenin dayattığı her türlü kuraldan uzakta ve söyleyecek sözü olanlar tarafından oluşturulur. Sayfa düzeninde ve imla kurallarında yapılan değişikliklerle fanzinlerin yıkıcı gücü ve bireyi kuşatan her türden baskıcı, kuralcı ve sınırlayıcı sisteme karşı çıkış görsel olarak da sunulur. *Sniffin’ Glue*’nun bir sayısında yer alan “bu fanzini okuyup tatmin olmayan bütün insanlar, dışarı çıkın ve kendi fanzinlerinizi hazırlayın” (Etilen Sosyete - flagg, 2010: 96) sözü fanzinlerin var olan düzenden tatmin olmayan insanların söylemek ve değiştirmek istediklerini söze ve eyleme dökmesi amacıyla oluşturulduğuna işaret eder.

Fanzin hazırlayıp yayımlayan kişiye “zinester” denir (Bartel, 2004, Akt. Oral 2017: 76). Zinesterlar, genellikle “Toplumda başkaları gibi olmak istemeyen, sıradanlığı, alışlagelmişliği ve gelenekselleşmiş kurumları reddeden insanlar” (Ölçekçi, 2016: 345) arasından çıkar. Bu tanım genellikle alt kültür ve karşı kültür gruplarının nitelikleri ile de örtüşür. Üst kültür grupları içinde yer almakla birlikte etnik, bölgesel ve mezhep ayrıcalıklarına dayalı kendilerine ait yaşama şekilleri ve değerleri olan gruplar, alt kültürü oluşturur. Alt kültür grupları üst kültürün ortak değerlerini paylaşır (Yılmaz Sert, 2020: 180). Hâkim kültür ile arasındaki bağ kopmasa da alt kültür grupları, hâkim kültürü oluşturan ve toplum şeklinde kuşatıcı bir ad ile birleştirilen bireyler tarafından görmezden gelinir. Bu gruplar ve onların gerçeklikleri yok sayılır ve ötekileştirilir. Aynı anda toplumun içinde ve bir o kadar da toplumun dışında olan alt kültür grupları, bireysel seçimleri doğrultusunda kendi istekleri ile ya da kendi istekleri olmaksızın ekonomik ve/veya sosyal statüleri dolayısıyla toplum dışı bırakılırlar. Kendilerine ait değerleri, norm ve davranışları olan ve böylece toplumdaki diğer kesimlerden ayrılan alt kültür grupları (Zencirkıran, 2015: 73), üst kültürü kabul ederler. Üst kültürü reddeden alt kültürler de vardır. Bunlara “karşı/karşıt kültür” denmektedir (Yılmaz

Sert, 2020: 180). “Üzerinde yaygın olarak uzlaşma bulunan egemen kültürel unsurları reddeden, kendi benimsedikleri kültürel unsurlara dayalı yeni bir yaşam tarzını yaşayan/ öne çıkaran/ hakim kılmaya çalışan gruplar[ın]” (Zencirkıran, 2015: 74) tanımı için kullanılan karşı kültür kavramı, temelinde bir karşı çıkışı barındırır. “fikirlerin ve kültürel alt kimliklerin yayılmasını” (Ölçekçi, 2016: 345) sağlayan fanzinler, karşı ve alt kültürler arasındaki iletişimi sağlayan başat araç konumundadır (Ölçekçi, 2016: 347).

Akademik alanda yapılan araştırmalarda alternatif medya ve grafik ürün olarak değerlendirilen fanzinler, farklı sebeplerle hazırlanır. “Özel ilgi alanlarına sahip amatör dergi yayıncılığı” (Ölçekçi, 2016: 345) şeklinde tanımlanan fanzinler, profesyonel yayıncılığa benzerliği, bazı çevrelerce ana akım medyaya dâhil olmadan önce işin özünü kavrama alanı olarak görülmesi ve kültürler arasındaki iletişimi sağlama gibi nedenlerle ana akım medyaya karşı sunulan alternatif bir medya aracı olarak değerlendirilmektedir. Alternatif medyayı doğuran ana akım medyanın baskın sistemi meşrulaştırmak ve sürdürmek ile sınırlandığı, toplumun dışında varlığını sürdüren alt ve karşı kültür gruplarının görmezden gelindiği eleştirileri (Ölçekçi, 2016: 348), fanzinleri ortaya çıkaran sebeplerdendir. Yöntem olarak korsanlığı benimseyen fanzinlerin sahip olduğu konu çeşitliliği ve anarşist tavır, fanzinlerin alternatif medya kapsamında değerlendirilmesini mümkün kılar (Ölçekçi, 2016: 350). Fanzinlerin muhalif tavrı, ortaya çıkış sebeplerinin yanı sıra hazırlanma aşamasında görsel ve yazınsal alanda kullandığı kolaj ve parodi gibi tekniklerle de görünür. Bu teknikler ana akımın edebiyat ve sanat kodlarını yapısöküme uğrattırırken aynı zamanda okurun tarih, siyaset, kültür ve sanat alanlarındaki genel kabullerini, yerleşik değer ve yargılarını sorgulatır (Demir, 2018: 43). Fanzinler, toplumun kalıplaşan algılarını aslı ve resmî sayılan dilden kopuk ve ona karşı yürütülen bir örgütlenme biçimi olan argo (Barış, 2010: 86) ve küfürlü ifadeler gibi unsurlarla kırar. Kimi zaman muhalif ve köktenci politik bir tavrı savunan, kimi zaman marjinal olarak nitelenen alt kültürler arasında sosyal yapılanmayı geliştiren, kimi zaman henüz kabul görmeyen edebiyat ve sanat akımlarını işleyen, kimi zaman ise ana akım medyanın görmezden geldiği konuları gündeme getiren (Demir, 2018: 35) fanzinler, sistemin kontrol altında tutmaya, yok etmeye çalıştığı bireyler tarafından bulunan bir çıkış yoludur (Öktem, 2000: 7).

3. FANZİN VE EDEBİYAT İLİŞKİSİ

Hâkim edebiyat, müzik, medya, sistem gibi baskılayıcı ve kısıtlayıcı her türden kurum ve kanonun bünyesine dâhil etmediği konu

ve olayların kolaylıkla kendine yer bulduğu fanzinler, toplumsal değişimin zeminini hazırlar niteliktedir. Çıkarıldığı ilk yıllarda ana akım edebiyatta kendine yer bulamayan bilim kurgu, fantastik ve çizgi roman gibi türleri görünür kılarak edebiyat kanonuna dâhil etmesi; toplumun gelenekselleşen ve yerleşen her türden kuralı kendilerine özgü moda, hayat tarzı ve yaşam felsefeleriyle yıkan punk müzik ve kültürünü yayması ve böylece farklı ilgi alanlarına sahip bireylere ilham kaynağı olarak feminizmi, anarşizmi ve çevreciliği merkeze alan örneklerinin çıkarılması gibi nedenlerle fanzinler, egemen olana karşı çıkma ortak paydasında buluşur. Fanzinler kendisine sunulan ile yetinmeyen, mevcut sisteme karşı söyleyecek sözü olan bireylerin harekete geçme biçimidir (Öktem, 2002: 7). Bu karşı çıkış müzikte heavy metal, black metal, hardcore; edebiyatta bilim kurgu, fantastik, çizgi roman türleri; toplumsal hayatta anti-militarist, çevreci, feminist oluşumlar gibi daha önce ana akımlarda rastlanılmayan konu ve türlerin yer alması şeklinde kendisini gösterir. Bunun yanı sıra ele aldığı konu ve türlerin ifade edilme biçimleri de muhalif bir tavır sergilemektedir. “Dönemin ruhuna uygun olarak bireysel başkaldırıyı öngören, bununla birlikte varoluşçu ya da nihilist bir çizgi izleyen, hatta kendini tamamen pesimizme teslim eden metinler[in]” (Öktem, 2011: 20) yer aldığı edebiyat fanzinlerinin çıkarılması edebiyatın yaşadığı değişimin diğer yüzünü oluşturur. “içinde buldukları toplulukların bünyesinde alternatif sosyal topluluklar meydana getiren kültürel üreticiler olarak” (Atton, 2002, Akt. Ölçekçi 2016: 350) değerlendirilen fanzinler, yeraltı edebiyatına da kaynaklık etmektedir (Öktem, 2011: 20). Yukarıda açıklanan sebeplerin önemi yadsınmamakla birlikte bu çalışmada fanzinlerin edebiyatla olan ilişkisi merkeze alınacaktır.

“Yeraltı edebiyatının anavatanı” olan fanzinler, yeraltı edebiyatı eserlerinin belirlenmesinde temel ölçüt olarak kabul edilen üç unsuru da bünyesinde taşımaktadır. Fanzinler gerek içeriğine dâhil ettiği konular, gerek yazar ve gerekse yayımlanma biçimi bakımından sistem ve kural dışıdır. Bu sebeple fanzinler, yeraltı edebiyatının muhalif tavrının en iyi görüldüğü alanlardır (Demir, 2018: 34).

Topluma ve sisteme karşı çıkışlarını bir hayat tarzı hâline getirerek bunu her alanda gösteren karşı ve alt kültür gruplarının çıkardığı fanzinlerde muhalif tavır, bu çalışmanın ana unsuru olarak belirlenir. Ana akımın görmezden geldiği görülse bile hâkim anlayışın bakış açısıyla işlediği konular, fanzinlerde genel kabullerin dışında ele alınır. Fanzinlerin üst mevkiler tarafından denetlenmemesi, genel okur tarafından ilgilenilmemesi gibi sebepler fanzinlerde kullanılan dilin ana

akım edebiyatın dilinden farklı olmasını sağlar. Böylece topluma dâhil olan okurun fanzin yolu ile alt ve karşı kültür gruplarına girmesi de engellenir. Fanzinlerin popüler olma, ticari kâr elde etme gibi amaçlarının olmaması da fanzinlerde kullanılan dili etkiler (Demir, 2018: 43). Kimin söylediğinden çok neyin söylendiğine dikkat çekilmek istenen fanzinlerde takma ad kullanılması (Demir, 2018: 44), yazarın üst dil oluşturma gayesini gütmemesini ve dolayısıyla samimi bir üslup geliştirmesini sağlar.

4. DÜNYA'DA FANZİN

Dünyada ilk fanzin örneklerinin ne zaman ve kim tarafından ortaya konduğu hakkında çeşitli fikirler bulunmaktadır. Doug Blandy [http://defenseof.voelkermorris.com/zine_time.html, (31.10.2020)], “Fanzinlerin Zaman Çizelgesi” başlıklı dizininde fanzinlerin başlangıç yıllarını M.S. 100'lü yıllara kadar götürmektedir. Blandy'e göre kutsal metinleri rulo şeklinde kullanan Yahudilerden ayrılmak için Hıristiyanların benimsedikleri kitapçık şeklindeki metinler, fanzinlerin başlangıcını oluşturur.

Günümüzde ifade ettiği anlamıyla fanzinlerin dünya tarihindeki başlangıç noktası konusunda iki farklı görüş bulunmaktadır. Stephen Duncombe (Duncombe, 1997, Akt. Ölçekçi 2016: 350), dünya tarihinde bilinen ilk fanzinin Hugo Gernback tarafından 1926'da çıkarılan *Amazing Stories* olduğunu öne sürmektedir. *Amazing Stories*'in ilk fanzin olarak gösterilmesinin nedeni dergide bilim kurgu fanatiklerinin hikâyelerinin paylaşılması ve bu yazarlar arasındaki iletişimi kurmasıdır [http://defenseof.voelkermorris.com/zine_time.html, (31.10.2020)]. Fanzinlerin dünya tarihindeki başlangıç noktasına dair getirilen diğer görüş ise *Science Correspondence Club* tarafından 1930'da yayımlanan *The Comet* adlı fanzinin bilinen ilk fanzin olmasıdır [http://defenseof.voelkermorris.com/zine_time.html, (31.10.2020)].

Çalışmanın bu aşamasında günümüz fanzinlerinin oluşmasına ilham olan ve bunu etkileyen yayımlardan bahsedilmelidir. 1940'lı yıllarda SSCB'de muhalif faaliyet biçimi olarak ortaya çıkan Samizdat üretimi, dağıtımı ve amacı bakımından fanzinler ile benzerlik gösterir. Kendi kendini yayımlama anlamına gelen samizdat [<http://www.zinebook.com/resource/wright2.html>, (08.11.2020)], Resmi Sovyet sansüründen kaçmak için belgelerin el ile çoğaltılmasını ve okuyucudan okuyucuya aktarılmasını anlatır. Amatör tekniklerle hazırlanan ve egemen sisteme karşı çıkan samizdat, fanzin tarihi açısından önemlidir.

Elden ele dolaşan amatör dergilerin varlığı 1900’lü yıllarda bilim kurgu ağırlıklı yayımlara dayandırılrsa da Hüseyin Serbes ve Mehmet Güzel (2020: 694), ideolojik tavır olarak gerçek anlamda bir fanzin hareketinin başlangıcını Punk kültürünün yoğunluk kazandığı 1970’li yıllar olduğunu vurgularlar. Doug Blandy [http://defenseof.voelkermorris.com/zine_time.html, (31.10.2020)] de 1960-1970’lere gelindiğinde fanzinlerin tasarım ve düzenlerindeki devrim niteliğindeki değişimlerinin uyuşturucu ilaçların etkilerinin çizim yoluyla gösterilmesi, rock’n roll müzik eleştirileri, edebi denemeler ve daha önce konuşulmayan siyasi yorumları içermesi ile karakterize edildiğini belirtir. Bu karakterizasyonda Punk kültürü ve felsefesinin payı önemlidir.

1970’lerin başında bir ifade özgürlüğü ve hareketi olarak ortaya çıkan Punk hareketi giyim tarzı, felsefesi, dansı ve görselliği ile bir kültür oluşturur. Punklar, minimalist sistem karşıtlığını köle kıyafetleri, zincirler, deriler, çengelli iğneler, parçalanmış giysiler, renkli ve dikleştirilmiş saçlar gibi kendi bedenleri dâhil her türden malzeme ile sunar. Böylece punk kültürü geleneksel kalıpları yıkarak toplumun sahip olduğu algıyı bozar. Punk kültürünün dayanışma ve iletişimi sağlama amacıyla ortaya çıkardığı fanzinler, punk edebiyatını oluşturur. Fanzinler, kültür ve sanat endüstrisini ve sistemi yadsıma ve reddetme amacıyla bir karşı çıkış hareketi olarak ortaya çıkar. Bu sebeple fanzinlerin punk hayat tarzı içinde önemli bir yeri vardır (Ölçekçi, 2016: 350-352). Kültür ve sanat faaliyetlerinin belli başlı kurum ve kuruluşların tekeline geçmesi, bu alandaki eserlerin değerlerinin yine bu tekel sayesinde belirlenip popülerleşmesine karşı “kendin yap” disipliniyle karşı çıkan punk kültürü, fanzini kendi edebiyat alanına taşır. 1920’lerde punk kelimesi Amerika’da “değersiz, aşağılık, çürümüş, alçak” anlamlarında kullanılırken 1970’lerde rock müzik, seks, uyuşturucu ve X Kuşağı ile birlikte anılmaya başlanır. Saldırgan lirik şiirler, içeriğinde uyuşturucu kullanımı, suç, seks ve rock müziği bulunan eserler punk edebiyatı olarak değerlendirilir. Bu edebiyatın özünde toplumun geleneksel ve yerleşik değerlerine karşı olma ve bunları yıkma isteği vardır (Şevki, 2010: 63). İlk punk fanzini *Punk* adı altında 1976 yılında New York’ta çıkarılır. Bunu Mark Perry tarafından İngiltere’de 1976’da çıkarılan *Sniffin’ Glue* takip eder (Duncombe, 1997, Akt. Ölçekçi 2016: 350).

1970’li yıllarda Punk kültürünün dünya çapında yayılmasıyla birlikte sayısında artış yaşanan Punk fanzinleri daha sonraki dönemlerde yayımlanan farklı alanlardaki fanzinleri etkiler. İçerik, tarz ve ifade şekilleri bakımından punk fanzinlerinin devamı niteliğinde sayılmayan

bu fanzinler, hâkim yapıya adapte olamayan kişi ve konular çerçevesinde sisteme bilinçli bir karşı çıkış tavrı içinde hazırlanır. Buna *Queercore* ve *Riot Grrrl* adlı fanzinler, LGBT ve feminist aktivistlerin yayımları olmasıyla örnektir (Ölçekçi, 2016: 351).

Dünyada ilk olarak büyük ekonomik krizin yaşandığı 1920'li yıllarda ortaya çıkması (Ölçekçi, 2016: 350) ve tarihsel süreçte meydana gelen hareketlerle ilerlemesi (Oral, 2017: 69) fanzinlerin ana akımda görmezden gelinen konu ve olaylara karşı toplumsal karşı çıkışın tetiklenmesi için başlatılan bir tür bireysel ayaklanma ve yapılanma olduğunu gösterir.

5. TÜRKİYE'DE FANZİN

Türkiye'de fanzinler, "yakın dönem ürünleri" olarak bilinse de bilim kurgu ve fantastik edebiyat ile alakalı yazarların korsan dağıtımları fanzinlerin ilk örneklerini oluşturur (Ölçekçi, 2016: 352). Uzun yıllar boyunca ana akım Türk edebiyatının etrafında şekillendiği toplumcu gerçekçilik tarafından kabul edilmeyen ve "kaçış edebiyatı" olarak adlandırılan bilim kurgu türünde eser veren yazarların bir araya gelerek 1971 yılında hazırladıkları *Antares* adlı fanzin, Türkiye'de çıkarılan ilk fanzin olarak kayıtlara geçmektedir. *Antares* faaliyetini kesintili olarak 1978'e kadar sürdürür. *Antares*'in Türk edebiyatına bilim kurgunun tanıtılmasında ve yayılmasında önemli bir yeri vardır (Öktem, 2011: 20).

"1990'lı yıllarda yaşanan fanzin patlamasının birçok nedeni var elbette. Bir yandan, 1980 darbesinden sonra politikadan tamamen uzaklaştırılan gençlik, içine düştüğü boşluğu bir şekilde doldurmaya çalışmış, aynı dönemde bireysel başkaldırının Batı kökenli müziği ve edebiyatı yavaş yavaş topraklarımızda boy göstermeye başlamıştı." (Öktem, 2011: 20). 12 Eylül darbesinin bütün toplumu baskılayan ve basını sansürleyen yönetim anlayışının bir sonucu olarak denetimlerden muaf olan fanzin yayıncılığının yolunun açılması, Türkiye'de fanzin tarihinin asıl başlangıcı olarak kabul edilmelidir (Ölçekçi, 2016: 352).

"Özellikle 80'lerdeki baskının geri dönüşü ancak 90'lardaki bir açığa çıkmaya, tam olarak yüzeye çıkmaya da, dipten gelen bir dalgalanmaya işaret eder. (Her katmandan gençlik hareketleri için 90'lı yıllar önemlidir.) Daha çok altkültür olarak da adlandırabileceğimiz bir geri dönüşür bu. Edebiyattan politik mevzulara, hatta mevzilere kadar görebileceğimiz fanzinlerde '90 sonrası süreçte dünyadaki konjonktürel gelişmelere paralel olarak etkisini yitiren Marksizm'in sadece bir iktidara gelme pratiğine dönüşmesi (Sovyet bürokratismi ve devlet kapitalizmi) ve tek kutba indirgenen dünyanın ABD hegemonyası etrafında

şekillenişinde bir EXIT yazısı arayan gençlik, kendini anarşizm, feminizm, ekoloji, özgürlükçü sosyalizm vb. anti-otoriter anlayışların çerçevesinde ifade etmeye başlamıştır. Bu aynı zamanda Türkiye gibi bilgi aktarımını daha çok çeviri üzerinden sağlayan ülkelerde düzen karşıtı, radikal, alternatif mücadele biçimlerinin okunmaya, tartışılmaya ve yeni yeni benimsenmeye başladığını da gösterir.” (Barış, 2010: 85).

Fanzinlerin önemi bilim kurgu türünün Türk edebiyatına tanıtılmasında öncülük etmesi ile sınırlı değildir. Fanzinler aynı zamanda yeraltı edebiyatının oluşmasına zemin hazırlayan ve “yeraltı edebiyatını besleyen iki önemli damar”dan biridir. Yeraltı edebiyatının oluşmasına zemin hazırlayan bu dönemin sosyal çevresi “yeraltının iletişim araçlarında[n]” biri olan fanzin kültürüne olan ilgiyi de artırır. Gençlerin farklı müzik türlerine olan eğilimi, alternatif müzik türleri hakkında çıkarılan fanzinelere yönelmelerini sağlar. Zamanla müzik ve bilim kurgu fanzinlerinin yanında ana akım tarafından kabul görmeyen fantastik, mizah ve çizgi roman konulu fanzinler çıkarılmaya başlanır. “Dönemin ruhuna uygun olarak bireysel başkaldırıcıyı öngören, bununla birlikte varoluşçu ya da nihilist bir çizgi izleyen, hatta kendini tamamen pesimizme teslim eden metinler[in], şiirler[in] yazıl[dığı]” doksanlı yıllarda fanzin yayıncılığı alanında yoğun bir hareketlilik yaşanır (Öktem, 2011: 20).

Türkiye’de çıkarılan fanzinlerin dünyadaki örnekleri ile kıyaslanması Türkiye’deki fanzin yayıncılığının anlaşılmasını sağlar. Dünyada başkaldırıcının öncülüğünü yapan fanzin yayıncılığının Türkiye’deki gelişimi dünyadaki ile paralel bir çizgide ilerlemez. Karşı çıkış tavrının özüne uygun örnekleri olmakla birlikte Türkiye’de fanzinler daha çok amatör bir dergi mantığıyla ve sistemin içine girmeden önce ona ayak uydurmak için bir ön çalışma şeklinde çıkarılır. Fanzin formatında başlayıp yayım hayatına yasal dergi olarak devam eden ürünler bu tespiti kanıtlar. Buna Mondo Trasho, Laneth ve Mega Metal fanzinleri örnektir (Ölçekçi, 2016: 354). Fanzinler Türkiye’de toplumsal yapı ve muhalefet kültürü içinde yeniden biçimlendirilir. Batılı toplumlarda alt kültür gruplarının çıkardığı fanzinlerin, Türkiye’de eğitilmiş üst ve orta sınıftan bireyler tarafından çıkarılması sosyolojik açıdan bir cevap gerektirmektedir. Bu sebeple alt kültür gruplarının oluştuğu metropollerin Türkiye’de Batılı anlamdakine benzer şekilde bir yapılanmayı gerçekleştirebilecek dönüşümü barındırmadığı söylenmelidir (Ölçekçi; 2016: 356-357).

6. GÜNÜMÜZ FANZİN YAYINCILIĞI

Günümüzde fanzin yayıncılığının internet ortamına taşınması nedeniyle fanzinlerin nitelik ve niceliğinde düşüş yaşanır. Buna fanzinlerin çıkarıldığı ortamı hazırlayan alt kültürlerin sosyolojik anlamda azalması ve farklılaşması da eklenmelidir (Öktem, 2011: 21). Bilgiye çok hızlı ve kolay ulaşılması, ulaşılan bilginin beyni yormayacak şekilde kısa ve kolay anlaşılır olması, bilginin hızla değişmesi gibi teknolojinin hazırladığı şartlar nedeniyle toplumun okumaya daha az vakit ayırması da fanzin yayıncılığının günümüz açısından düşüşünü açıklayan nedenlerdendir. Fanzinlerin karşı karşıya kaldığı sorunlardan biri de maliyetinin düşük olması nedeniyle fotokopi yoluyla fanzin çıkaran, yeraltı edebiyatının kimi unsurlarını taşıdığı için bu türe dâhil edilen eserlerin taklitçisi olan ve herhangi bir yayınevinden süreli yayım teklifi gelse kabul edecek kişilerin bu alanda faaliyet göstermesidir (Etilen Sosyete - flagg, 2010: 96-97). Bu sebepler doğrultusunda fanzin kültürü günümüzde doksanlı yıllardaki gibi bir anlam ifade etmemektedir.

Fanzin yayıncılığı bilgisayarın keşfi ve internet kullanımının yaygınlık kazanmasıyla birlikte sanal ağlara taşınır. İnternet, toplumda kendine yer bulamayıp azınlık konumuna yerleşen, seslerini fanzin aracılığıyla sadece belli bir çevrede duyuran ya da birleşme sağlayamadığı için sesini duyuramayan alt ve karşı kültür gruplarına alternatif bir iletişim ağı sağlar. Kişisel bilgisayarlar zinesterlere üretim faaliyeti bakımından yeni olanaklar sunar. Bunun yanı sıra çeşitli programlar aracılığıyla fanzinler biçim olarak kendine çekidüzen verir (Ölçekçi, 2016: 355). Teknolojideki gelişmeler ile çevrim içi olarak okura sunulan fanzinler “web-zine” ya da “e-zine” olarak adlandırılır. Bilgisayar ve internet ağı fanzin üreticisine birçok metin, resim, karikatür gibi görüntü ve ses olanakları da sağlamaktadır. Fanzinler bu olanakları kullanarak biçimsel anlamda ilk dönem örneklerine nazaran daha profesyonel yayımlara dönüşür. El yazısı ve çizimleri barındırmamaları web-zine/e-zineleri fanzin ruhundan uzaklaştırır. İnternet ağı zinesterlere seslerini daha düşük maliyetle daha fazla okura duyurmalarının da yolunu açar. Bunun yanı sıra internet ağı, zinesterler arasındaki iletişimi ve örgütlenmeyi de sağlar. Ölçekçi (2016: 356) e-zine yayıncılığı konusunda Usenet ağı üzerinden erişilen *alt.zines*'i örnekler. Türkiye’de ise fanzinlere arşiv, dağıtım ve anlaşmalı fotokopici hizmeti sunan *Fanzinlik* ve *Fanzin Database* oluşumlarına işaret etmektedir. Türkiye’de 2016 yılında faaliyetine başlayan *Fanzin Apartmanı* ise bir şehirde çıkarılan fanzinlerin nerelerde dağıtıldığını gösteren ve fanzinler ile alakalı etkinlikleri düzenleyen ve duyuran bir oluşumdur. Bunun yanı sıra

fanzinlere arşiv imkânı da sunar. Fanzinlerin internet ortamına taşınması internete ulaşma imkânı olmayan okurun yanı sıra fanzinin basılı hâlini tercih eden okuru da uzaklaştırır. Ölçekçi (2016: 356) bu sebeple birçok fanzinin basılı yayım faaliyetine döndüğünü aktarır. Fakat günümüzde bu durum zinesterların e-zine yayımı yapmamaları için bir neden olmaktan çıkar. Ölçekçi (2016: 356) matbu fanzinlerde genellikle iletişim bilgilerine rastlanmadığını, e-zinelerde ise çeşitli medya profilleri ve e-posta adreslerinin iletişim bilgisi olarak verildiğini belirtir.

7. ISPARTA'DA FANZİN HAREKETİ

Isparta'da fanzin hareketinin ne zaman başladığı hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Bunun temel sebepleri fanzinlerin yeraltından, belli kesimler çevresinde kısıtlı bir alanda dolaşıma sokulması ve fanzinlerin uygun bir şekilde arşivlenmemesidir. Fanzin yayıncılığının temel sorunlarından biri olan zinester ve okur dışında, kimi zaman bu çevrenin de dâhil olduğu bir kitle tarafından, kimsenin bu tür yayıncılığa önem vermemesi de Isparta'da fanzin yayıncılığının tarihinin belirlenmemesinde bir etkidir.

Saha araştırmasında Isparta'da fanzin yayıncılığının belirlenen ilk faaliyeti 2004 yılında hard rock müzik konusunu merkeze alan *Don Kişot Fanzin* adlı bir müzik fanzinidir (Kayacan, kişisel görüşme, 09.11.2020). İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde bir fanzin patlaması yaşanırken Isparta'nın bu hareketten bu denli geç etkilenmesinin sebebi şehirde yeraltı yayıncılığını besleyecek kültürel ortamın bulunmaması ve kültürel alt grupların oluşmamasıdır. Isparta'da çıkarılan ilk fanzinin hard rock müzik konulu olmasının sebebi ise fanzinin sadece bu tür müziğin dinleyicileri tarafından çıkarıldığı yönündeki bir algının küçük şehirlerde gelişmesidir. Hard rock müzik türünün temelinde bulunan muhalif tavır, Isparta'daki dinleyicilerini fanzin yayıncılığına iter. *Don Kişot Fanzin*'den sonra Isparta'da fanzin hareketinin izine 2012 yılında çıkarılan *Isparta Sıkıntısı Fanzin* ile rastlanmaktadır (Kayacan, kişisel görüşme, 09.11.2020). Bu fanzinlerin hangi yıllar arasında ve kaç sayı çıkarıldığı hakkında bilgiler mevcut değildir. Söz konusu yıllarda Isparta'da fanzin yayıncılığı adına atılan bu adımlar fanzin hareketini tam anlamıyla başlatamaz.

Don Kişot Fanzin ve *Isparta Sıkıntısı Fanzin*'den sonra Kasım 2016'da *Sel Fanzin* kafe raflarında görülmeye başlar. Bu dönemde il dışından gönderilen *Sıvadık Fanzin*, *Mevzular Derin Fanzin*, *Ekinoks Fanzin* gibi yayımlar da Isparta'da dolaşıma girer. Bu yıldan sonra Isparta'da fanzin yayıncılığı ve hareketi artar. 2017 yılında *Merdümgiriz Fanzin*, *Bal Porsuğu Fanzin*, *Farkındalık Fanzin*; 2018 yılında *Diğergam*

Fanzin, Kaotik Fanzin, Metruk Fanzin, Mey'us Fanzin ve ...Karga Fanzin çıkar. Bu yayımlara 2020 yılının Aralık ayında çıkarılan *Kibrit Fanzin* de eklenir.

Düzensiz aralıklarla çıkarılan bu fanzinlerden *Farkındalık Fanzin, Kaotik Fanzin, ...Karga Fanzin* ve *Kibrit Fanzin* hâlâ hazırlanmakta ve dolaşıma sokulmaktadır. Saha araştırması sonucunda *Sel Fanzin, Merdümگیرiz Fanzin, Bal Porsuğu Fanzin, Farkındalık Fanzin, Diğergam Fanzin, Kaotik Fanzin, Metruk Fanzin, ...Karga Fanzin* ve *Kibrit Fanzin* yayımlarının matbu ve/veya PDF formatında tüm örneklerine erişilir. *Mey'us Fanzin*'in ise bir örneğine ulaşılır. Isparta'daki fanzin hareketi ile sınırlandırılan bu çalışma, elde edilen fanzinlerin biçim, içerik, söylem, ekonomik ve örgütsel yapılarını inceler. Yeraltı edebiyatının ana unsurlarından biri olan karşı çıkış özelliği, Isparta'da çıkarılan fanzinler üzerinden çalışmanın odak noktasını oluşturur.

8. ISPARTA'DAKİ FANZİNLERİN İNCELENMESİ

8.1. Sel Fanzin

2016 yılında Isparta'da çıkarılmaya başlanan *Sel Fanzin*, toplamda yedi sayı çoğaltılır. İzmir, İstanbul ve Aydın'a da gönderilen *Sel Fanzin* ortalama iki yüz adet fotokopi ile çoğaltılır. İhtiyaç halinde bu sayı artırılır (Tunç, kişisel görüşme, 19.12.2020). A4 kâğıt üzerine siyah-beyaz hazırlanan *Sel Fanzin* içeriğinde bulunan eserler ile bir edebiyat fanzinidir. Bilinmek, tanınmak ve/veya bulunmak istemeyen zinester ve yazarlar mahlas kullanır. Okurun kişilere değil fanzindeki eserlere dikkat etmesini de sağlayan bu durum geleneksel ve yerleşik değerlere karşı muhalif bir tavır içerir. Böylece zinesterlar kendi benliklerine ve kararları dışında onlara dayatılan isimlere karşı çıkarlar (Tunç, kişisel görüşme, 19.12.2020). Zinesterlar mahlas kullanarak aile ve toplumun kendilerine yönelik kararlarına karşı çıkmanın yanı sıra aile, toplum, kültür, geleneksel değerler gibi unsurlarla şekillenen benliklerini de inkâr etmektedirler. *Sel Fanzin*'in ilk iki sayısının ikinci sayfasında “Yayın Yönetmeni” ve “Kapak Tasarım”cısının wijnus ve “GenelKoordinatör”ünün Kütüphane Faresi olduğu bilgilerine yer verilir. Daha sonraki sayılarda ön ve arka kapak tasarımları bilgisi değişmektedir. Fanzinlerin doğal yapıları göz önüne alındığında “yayın yönetmeni” ve “genel koordinatör” gibi unvanların varlığı dergi yayıncılığına bir öykünme gibi görünse de gerçek isimlerin kullanılmaması ve unvanların yazımının değiştirilmesi ile dergi yayıncılığına alaylı anlatımla muhalif bir tavır sergilenir. Fanzinin beşinci sayısında “Arka Kapak Tasarım ise çalıntıdır.” ifadesine yer verilir.

Altıncı sayısında “Ön ve Arka Kapak Tasarım İzinsiz Kopyalama” ibaresi bulunmaktadır. Fanzinin hazırlanması esnasında başka kaynaklardan izinsiz bir şekilde görüntüler alındığının belirtilmesi fanzin yayıncılığının denetimden uzak olduğunu gösterir. Böylece zinesterlar denetim kurumlarının gücü ile alay etmekte; geleneksel kurum ve kuruluşlara karşı muhalif bir tavır sergilemektedir. Bu durum yeraltı edebiyatının karşı çıkış tavrıyla da paraleldir. Fanzinin son üç sayısında “Herhangi bir şekilde izinsiz çoğaltılması durumunda baltık denizinin laneti üzerinden gitmez.” ifadesi eklenir. Yayımin izinsiz çoğaltılması durumunda başvurulacak yasal yollar yerine mitolojik bir söylem kullanılması, alt metninde adalet sistemine olan güvensizliği taşır. Fanzinin altıncı sayısında bulunan “Tapınağın karlı bir yaz sabahında akıllara çokta durgunluk vermediği, sıcak biralara hatıra yazılmış bir hissizlik tribididir. Yollara uzak, toprağa yakın insanlığa adanmıştır.” ifadeleri zinesterların insanlığın durumu hakkında umutsuz olduğunu gösterir. *Sel Fanzin*, kronolojik bir yayım sırası izlemeyerek karşı çıkışını sürdürür. Fanzinin 2016’da çıkarılan ilk sayısı üzerinde “00” ibaresi yer almaktadır (Tunç, kişisel görüşme, 19.12.2020). Böylece ikinci sayısı ilk sayı ibaresiyle okura ulaşır. Fanzinin dördüncü sayısına kadar bu şekilde düzenlenen numaralandırma sistemi 2017’de çıkarılan beşinci sayısının üçüncü sayı olarak dağıtılması ile değişir. Daha sonra çıkarılan iki sayı ise bir önceki numaralandırma sistemi ile asıl sayıdan bir azalarak devam eder. Böylece toplumun genel geçer kuralları ters yüz edilir. Düzene başkaldırılır. Bunun yanı sıra bu numaralandırma sistemi, fanzine sıradışı bir görünüm kazandırır. Eserlerde imlâ hatalarına ve küfürlü ifadelerle yer verilir. İmlâ hatalarının olduğu gibi bırakılması zinesterların düzen karşıtı olduklarının bir göstergesidir. Küfürlü ifadeler ise fanzini toplumun seçkin dilinin dışına çıkarır. *Sel Fanzin*, içeriğinde bulunan şiir, öykü, deneme, kitap incelemesi ve biyografiler ile karma ve değişen kadrosuyla oluşturulma biçimine göre kolektif fanzin sınıflandırmalarına dâhil edilir. Fanzinin iletişim bilgileri kısmında yazarların bir sosyal medya platformuna ait kullanıcı isimleri bulunur. Isparta’daki zinesterlar teknoloji ve internet gibi küresel anlamdaki gelişmeleri takip etmekte ve buna uyum sağlamaktadır.

8. 2. Merdümgeriz Fanzin

2017-2018 yılları arasında toplamda yedi sayı çıkarılan *Merdümgeriz Fanzin* siyah-beyaz, yirmi ila yirmi dört sayfa arasında ortalama yüz elli adet çoğaltılır (Kayacan, kişisel görüşme, 20.11.2020). İlk iki sayının ilk sayfasındaki “Ücretsizdir. Çekinmeden alabilirsiniz.” ifadesinin yerini üçüncü ve dördüncü sayılarda “Varsa 1 TL” ibaresi alır.

Beşinci sayıda “Bedeli: İnsanlık için kalan umudunuz kadar”ken (Resim 1) son iki sayıda ücret bilgisi yer almaz. Ücret hakkındaki değişen ifadeler ve belirlenen miktar fanzinin kâr amacı gütmeyeceğini, ücretin giderler için istendiğini gösterir. İlk sayıda “tükendik bi müddet” olan sloganı sonraki sayılarda “sevdiğimiz bi müddet”, “delirdik bi müddet”, “yalnızlık bi müddet”, “bekledik bi müddet”, “dilemma bi müddet” ve “ayrıldık bi müddet” şeklinde değişir. Fanzinde yer alan şiir ve düzyazılar sloganda belirlenen bu konular etrafında şekillenir. Fanzin, kanonik edebiyatın dışında kalmak için sloganlarda günlük dil kullanımlarına yer verir. Fanzinin ikinci sayfasında yer alan girizgâhta zinesterlar, “Uçların tadına baktık, kendi dalgamızda kaybettik, fakat bir şekilde sizleri seyre koyulduk. Yeraltı olan biz ‘Merdümgirizler’ değiliz. Siz kendinizi fazla yukarılarda sanmaktasınız. Fakat ne sızsiz var olabiliyoruz ne de sizinle.” ifadeleriyle kendilerini fanzinin adına da paralel bir şekilde toplumdaki uzakta konumlandırmaktadır. Bu konum, yeraltılık durumu sergilememektedir. Zinesterlar, fanzinin adı ile toplumun genelinin sahip olduğu üstünlük algısını eleştirir. Son ifade ise zinesterların toplumla olan ilişkileri bağlamında alt kültür gruplarıyla olan benzerliğini gösterir. Isparta’daki zinesterlar kendilerini yaşadıkları toplumdaki farklı bir düzlemde görmektedir. Fanzinin tüm sayılarında son sayfada parçalanmış bir bandrole yer verilir. Bandrollerin altında ise özgürlük anlamına gelen “freedom” kelimesi yer almaktadır (Resim 2). Bu görsel, yeraltı edebiyatı ile ilişkilendirilen fanzin kültürünün bireyi baskılayan her türden geleneksel ve yerleşik kurum ve kuruluşlara; sistem ve düzene; değer ve yargılar bütününe karşı muhalif bir tavır, bir başkaldırma isteği ve arzusunu imler. Günümüz modern-kapitalist toplumlarında bir nesnenin barkoda sahip olması, onun denetimden geçirildiğine, üretiminden tüketimine kontrol edildiğine işaret eder. Birey, estetik ihtiyaçlarını giderirken de denetimden geçirilerek bir tüketim ürününe dönüşen eserleri seçer. Fanzinde yer alan bu görsel, bireyin kısıtlanan özgürlüğünü geri istemesine dair bir çağrı, sisteme bir karşı çıkıştır. Fanzinin içeriğini oluşturan eserlerin dil ve anlatımında kullanılan küfürler ile de karşı çıkış sağlanır. Fanzinlerin samimi ortamından yararlanan yazar, egemen sistem ve değerler bütününe olan öfkesini dil ve anlatımda oto-sansüre gitmeyerek gösterir. Edebiyat fanzinleri sınıflandırmasına dâhil edilen ve kolektif bir fanzin olan *Merdümgiriz Fanzin*’de yazarlar, tüm sayılarda “Emekçiler” olarak tanıtılmaktadır. Fanzinin ikinci sayısında Ümit Yaşar Oğuzcan’ın “İki Kişiye Bir Dünya” adlı şiirinin, “Kader Kapıyı Çalıyor” başlığıyla fanzinde yazan bir kişinin imzasıyla yayımlanması ise fanzinlerin denetimden uzak yayımlar olmasının bir sonucudur. Tüm sayıların ikinci

sayfasında fanzinin adına oluşturulmuş sosyal medya profilleri iletişim bilgisi olarak sunulur. Fanzinin altıncı sayısının son sayfasında ise Jonny Cash'in *Hurt* adlı şarkısına yönlendiren bir barkod bulunmaktadır. Böylece fanzin teknolojiyi dağıtım ve iletişim imkânı yanında okuru yönlendirmek için de kullanır.

Resim 1

Resim 2

Kaynak: Merdümgiriz Fanzin

8.3. Bal Porsuğu Fanzin

2017-2018 yılları arasında dört sayı çıkarılan *Bal Porsuğu Fanzin*'in ilk sayısı ekonomik sebeplerden dolayı İstanbul'da fotokopi yoluyla çoğaltılır ve İzmir'de dağıtılır. Düzensiz aralıklarla çıkarılan *Bal Porsuğu Fanzin*'in sonraki üç sayısı Isparta'da çoğaltılır ve Isparta dışında Antalya, İzmir ve İstanbul'da da dolaşıma girer (Gülsu, kişisel görüşme, 16.11.2020). *Bal Porsuğu Fanzin* edebiyat ve kara mizah merkezinde şekillenen karma bir fanzindir. İlk sayısını dört kişinin hazırladığı *Bal Porsuğu Fanzin* sonraki üç sayıda değişen örgütsel yapısıyla kolektif fanzin sınıflandırmasına dâhil olur. Logosunda bir bal porsuğunun yüzünün yarısının yer aldığı fanzinin tüm sayıları renksiz çoğaltılır. Sayfa sayısı on altı ila yirmi iki arasında değişmektedir. Hazırlanması esnasında bilgisayardan yararlanılan fanzinin görüntü itibarıyla dergi formatından uzak olması zinesterların fanzini dergi yayıncılığına hazırlıkta bir geçiş aşaması olarak görmediklerini kanıtlar. Fanzinin kapak sayfası bilgisayar ortamında hazırlanır fakat her sayıda değişen görseller çizimdir. Her sayısının iki yüz ila üç yüz adet arasında çoğaltıldığı *Bal Porsuğu Fanzin*, genellikle kafe ve kitapçılara bırakılır ya da isteyen kişilere elden teslim edilir (Gülsu, kişisel görüşme, 16.11.2020). Böylece fanzin, hazırlanma aşamasında olduğu gibi dağıtım aşamasında da “kendin yap” felsefesine bağlı kalarak kendi ağını dolayısıyla kendi kültürel çevresini oluşturur. *Bal Porsuğu Fanzin*,

kapağı da olan ilk sayfasında, çıkarıldığı ayın ters yazılmasıyla muhalif tavrını gösterir (Resim 3). Böylece zamanı aylara bölen sisteme, kendi silahı kullanılarak karşı çıkılır. İkinci sayfada fanzine girizgâh niteliğinde imzasız bir yazı yer almaktadır. Sadece Ocak sayısında değişen bu kısımda fanzinin çıkarılma ve bu ismin tercih edilme nedenleri anlatılır. Bal porsuğunun korkusuzca kendinden büyük hayvanlara saldırması ve başına buyruk olmasından etkilenen zinesterlar, “varoluşun gerçekliğiyle savaşmak”, “düşünürken saldırmak”, “en derindeki insani özü aramak” ve “yeraltının kuytu gezegenlerine de selam vermek” için fanzin çıkarır. Onların bu amaçlarla fanzin çıkarmaları, fanzin kültürünün oluşma sebebiyle de örtüşür. Kendisinin ve kendisine ait değerlerin tehdit edildiğini gören zinesterlar, fanzin yayıncılığı ile ana akım edebiyata karşı durmaktadır. Fanzin yayıncılığının imkânlarından yararlanan zinesterlar, denetimden geçmeden başlarına buyruk bir şekilde kendi doğrularına, istek ve arzularına göre fanzin hazırlamaktadır. *Bal Porsuğu Fanzin*'in Kasım ayındaki ikinci sayısı, Isparta'da çıkarılan ve dağıtılan ilk sayısıdır. Toplamda yirmi sayfadır. Fanzinin Kasım sayısında sekiz adet şiir; anlatı, öykü, kitap tanıtımı ve film incelemesi alanlarında dört adet düz yazı ve iki adet karikatür bulunmaktadır. Anlatı ve öyküde komedi unsuru kullanılır. Bu eserler yazarının ismiyle ya da mahlasıyla sunulur. Fanzinde dil ve anlatımda kullanılan küfürlü ifadeler, şiir ve düz yazılardaki imlâ ve noktalama hataları, anlatım bozuklukları bilinçli bir karşı çıkışa işaret eder. Fanzinin Kasım sayısındaki karikatürler dikkat çekicidir. Beşinci sayfada bulunan ilk karikatürde bir psikolog odasında koltuğa uzanmış halde sarıklı ve cüppeli bir adam ve onu dinleyen bir doktor çizilir. Doktorun “Kadınları ve çocukları sex objesi dışında nasıl düşünüyorsunuz?” sorusuna hasta koltuğundaki adam “DÜŞÜNEMİYORUM” cevabını vermektedir (Resim 4). Bu karikatür, inanç tercihini ve dini değerlerini kıyafet seçimi ile gösteren kişilere saygı duyan ve onları kutsal kabul eden toplum algısına karşı çıkar. Kadın ve çocuğu cinsel obje olarak gören tarafın dini inancına dış görünüşü ile özellikle dikkat çeken bu çizim, inanç sistemlerine de karşı çıkmaktadır. Fanzinde dikkat çeken ikinci karikatür ise on yedinci sayfada bulunmaktadır. Yatakta sigara içen bir adam ve yanında örtünün altına saklanan küçük bir kız çocuğunun olduğu yatak odasına ait olan çizimde sol altta görülen polis, silahıyla kapalı alanda sigara içmenin suç olduğunu söylemektedir (Resim 5). Bu çizimde devleti temsil eden polisin “69 TL... 69!” ibaresi ile ima edilmekte olan pedofili bir adamın tek suçunun kapalı alanda sigara içmek olduğunu söylemesi güvenlik güçlerine karşı çıkış unsurunu sağlar. Bunun yanı sıra devletin, koyduğu kurallara uyulmasını sağlamak için kendine bağlı kimi organları aracılığı

ile bireylerin yatak odalarına kadar girdiğini; özel hayatlarını ihlal ettiğini göstermesi devlete karşı çıkış unsurunu oluşturur. *Bal Porsuğu Fanzin*'in Isparta'da ikinci sayısı Ocak ayında çıkarılır. On altı sayfadan oluşan fanzin siyah-beyaz ve A4 kâğıtların ortadan birbirine tek zımba ile sabitlenmesi ile elde edilir. Şiir, öykü, deneme ve çizim çalışmalarının yer aldığı bu sayıda *Bal Porsuğu Fanzin* ağırlıklı olarak edebiyat türlerini barındırmakla beraber karma fanzin görünümünü korur. Fanzinin ilk sayısı hariç olmak üzere diğer sayılarının son sayfasında “belirtmek isteriz ki birkaç görseli çaldık” ibaresi bulunmaktadır. Fanzinleri korsan yollara başvurarak hazırladıklarını ifşa eden zinesterlar, denetimden muaf bir alanda bulduklarının bilincindedir. Alım-satım zincirinin bir parçası olmayarak kapitalist sisteme eklemelenmediklerini açıkça ifade eden zinesterlar, böylece kapitalist sistemin her türlü nesneyi tüketim ürünü hâline getirmesine de karşı çıkar. Fanzinin son sayısı Mart ayında on altı sayfa olarak çıkarılır. Bir öykü ve dokuz şiirin yer aldığı fanzin karma fanzin özelliğinden sıyrılarak edebiyat fanzini sınıflandırmasına girer. Fanzinlerin kısıtlı sayfa sayısına sahip olması ve türün az sözcük ile birçok duyguyu aktarmayı mümkün kılması, fanzinde ağırlıklı olarak şiire yer verilmesinin sebebidir. Fanzinlerin hazırlanma ve dağıtımına sokulma zamanlarının belirsiz olması zinesterları, öykü gibi süreklilik isteyebilecek türlerden uzaklaştırır. Fanzin, e-posta ve fanzin adına oluşturulmuş sosyal medya profilini iletişim bilgisi olarak sunmaktadır.

Resim 3

Resim 4

Resim 5

Kaynak: Bal Porsuğu Fanzin

8.4. Farkındalık Fanzin

2018 yılında sekiz sayı çıkarılan *Farkındalık Fanzin* şiir türünün ağırlıklı olduğu bir edebiyat fanzini dir. Düzenleme gibi teknik işlemler bir kişiye aittir. Eseri yayımlanan herkesin söz sahibi olduğu fanzin,

oluşturulma biçimine göre kolektif fanzindir. Kapak sayfası kuşe kâğıda renkli ve iç sayfalar siyah-beyaz olarak seksen ile yüz adet çoğaltılır. Isparta'da çeşitli kafe ve kitapçılarla oluşturulan dağıtım ağına dâhil olan fanzin, zinesterların eserlerinin bir arada bulunması amacıyla çıkarılır. *Farkındalık Fanzin* popüler kültüre karşı çıkar (Arslan, kişisel görüşme 19.11.2020). *Farkındalık Fanzin*'in son sayısı 2020 yılının Ekim ayında, önceki sayılarda yer alan eserlerin derlemesi şeklinde yüz elli adet çoğaltılır. Sayfa sayısı on dört ila yirmi iki arasında değişen fanzinin son sayısı otuz iki sayfadır. Fanzinde çeşitli sosyal medya platformlarının fanzin adına oluşturulmuş profilleri iletişim bilgisi olarak verilir.

8.5. Diğergam Fanzin

2018-2019 yılları arasında dört sayı çıkarılan *Diğergam Fanzin* kapak sayfasında yer alan "kültür ve edebiyat fanzini" ibaresine rağmen içeriğindeki dini şiir, öykü ve alıntılar ile din konusunu da barındıran karma bir fanzindir. Kendi ismini ya da mahlasını kullanarak eser veren ve değişen kadrosuyla fanzin, oluşturulma biçimine göre kolektif fanzindir. "Çiçekli bir ihtilal" sloganıyla matbu olarak çoğaltılan *Diğergam Fanzin* internet ortamında elektronik yayıncılık platformlarını kullanarak da okuruna ulaşır [<https://issuu.com/digergamfanzin>, (18.11.2020)]. Matbu çoğaltımlarında fanzin, ikinci ve üçüncü sayısı için ücret talep eder. Fanzinin ilk sayısında beş şiir, ikişer adet öykü ve deneme ve bir adet dini yazı yer almaktadır. Denetimden uzak olmasından yararlanan fanzinde Sezai Karakoç'a ait bir şiire yer verilir. Şubat-Mart aylarında çıkarılan ikinci sayısı fanzinin ikinci sayfasına göre Kudüs'e armağandır. Zinesterlar için fanzini çıkarmak, Kudüs için diş dokunur bir şeyler yapmakla eş değerdir. Böylece zinesterlar, fanzin yayıncılığını farkındalık oluşturmak için kullanır. İkinci sayısında biri dini olmak üzere beş şiir, iki öykü ve dört deneme olmak üzere altı adet düz yazı, iki karikatür ve dini bir çizim bulunmaktadır. *Diğergam Fanzin*, bu sayısında "Kral Çıplak" adlı yazı ile dikkat çeker. Anti-kapitalist bir anlayışla kaleme alınan eserde yazar, Müslümanlığın radikal İslamcılar tarafından bozulduğunu, İslamiyet'in yanlış yönlendirildiğini ve doğasının tahrip edildiğini ifade etmektedir. "Ve sizler sadece biat edip paranın kölesi olduğunuz sürece bunları görmezden gelmeye devam edeceksiniz. Siz her şeye sermaye, bizler kapital görüşü benimsedikçe keriz silkeleyen saadet zincirlerinde ocağınza incir ağacı dikeceksiniz." ifadelerinin yer aldığı yazı, kapitalist sisteme getirdiği eleştiriler ile fanzin kültürünün karşı çıkış tavrıyla örtüşür. Karikatürler ve çizim ise dini içeriklidir (Resim 6). Fanzinde dualara yer verilir. Haziran ayında çıkarılan ve yedi şiir, biri öykü dört düz yazıdan oluşan üçüncü fanzinin

son sayfasında yer alan “Allah Adalet Özgürlük Ekmek” sözü fanzinin dini içeriğine işaret etmektedir. *Diğergam Fanzin*’in 2019’da çıkarılan son sayısında ise beş adet düz yazı ve altı adet şiir bulunmaktadır. Burada “Kim Lan Bu Ötekiler Manifestosu” ve “Global devrimler kızıl yalanlar” adlı iki düz yazı dikkat çeker. “Kim Lan Bu Ötekiler Manifestosu”nda “Geçmişte değil insana, hayvana bitkilere bile adaletle hükmeden bir millet şimdilerde ise her türlü adaletsizliğe ve rantlara karşı susan bir millet!” ifadelerinin yer aldığı yazıda yazar, adalet sistemini eleştirmektedir. Gençliğin bugünkü durumu “ve ne yazık ki geçmişte asil karakteri ve hüviyetiyle nam salmış Türk gençliği, şimdilerde bu beton asrında geçmişten tamamen kopmuş, her türlü adaletsizliğe susar olmuş ve ‘aman ülkeyi ben mi kurtaracağım’ gibi amiyane tavırlarıyla her türlü bedbahtlığın içine düşmüştür.” ifadeleriyle eleştirilir. Yazar gençliğin günümüzde “her türlü milli benliklerinden arındırılmış etrafında olup bitenlere karşı sessiz kalır hale getirilmiş” olduğuna değinir. “Daha vehim olan şey ise gençlerle beraber koca bir toplumun hatta koca bir ülkenin de bu hale getirilmesidir. İnsanlarımız, toplumumuz günümüzde ‘başıma bir şey gelir’ endişesi ile her türlü yolsuzluk ve adaletsizliğe gözlerini kapatmak zorunda bırakılmıştır. ‘bırakılmıştır’ ifadesini kullanıyorum çünkü günümüzde ‘Silivri şimdi soğuktur’ esprisi bu ifadeyi neden kullandığımı oldukça açıklar niteliktedir.” ifadeleriyle toplumun muhalif kimliğinden sıyrıldığını, bu sıyrılmamanın ise egemen sistemin baskılayıcı tavrından kaynaklandığını belirtir. 1933 yılındaki Razgart isyanını örnekleyen yazar, gençliğin bugünkü vurdumduymaz tavrının dini ya da milli duygularına saldırılmasıyla yok olacağına dair inancını da yitirir. Bunu “Eğer birilerinin milli ya da dini değerlerimize saldırmasını bekliyorsak bu konuda en ağır saldırı ve tahriklere uğradık hem de kendi milletimizden olanlar kendi dinimizden olanlar tarafından.” ifadeleriyle açıklayan yazar, milli ve dini değerlerin “elinde Mushaflarla kürsülerden ateşli konuşmalar yap[an]” kişiler tarafından sömürüldüğü üzerinde durmaktadır. Yazar, kendinden olmayanın ötekileştirildiği günümüz toplumunu “adaletin hükmedeceği güzel umutlu bir topluma” tercih etmektedir

[https://issuu.com/digergamfanzin/docs/di_ergam_4._say_, (19.11.2020)]. “Global devrimler kızıl yalanlar” başlıklı ikinci yazıda ise yazar, eski devrimci öğretilere karşı çıkışını “Emperyalist düzen içerisinde bize dayatılan tüm devrim geleneklerini kenara iterek hemen en büyük devrimci Hazreti Muhammed diyerek İslamcılara göz kırpmak istiyorum.” ifadesiyle sağlar. Dünyada sürmekte olan savaşları ortaya çıkaran kapitalist sistem olmasına rağmen ateistlerin bunu dinlere bağlamasını ironik bir dille eleştiren yazar, insanlığa leke süren olayların

sadece belli günlerde anılmasını riyakârlıkla bağdaştırmaktadır. Popüler kültüre karşı çıkışını “İspanyol dizileri izleyip Çav Bella diye böğürmeye ne dersin şekilli ama IQ’sü yetersiz kız arkadaşım?” ifadeleriyle belirten yazar, bir direniş sembolü olan şarkının popüler kültür ürünü haline getirilerek alt metninde emperyalizm karşıtlığını işleyen dizinin kapitalizme hizmet ettiğinin de altını çizmektedir. Kapitalist sistemin araçlarından biri olan popüler kültür ürünlerinin, genelde toplumların özelde ise bireylerin sorgulama ve düşünme yetilerini etkisizleştirdiğini emperyalist sistemin asıl yüzü olan Afrika’yı gölgede bırakması örneği ile aynı dizi üzerinden “Tokyo’nun kalçaları Afrika’nın açlığından daha değerli olmalı” ifadesi ile anlatılmaktadır. Yazar muhalefetin günümüzdeki pasif tavrını ise “Belki bir barda sabaha kadar içip sabahında devrim türküleri söyler, bir de Ahmet Kaya çok büyüktü be diye fısıldarız yoldaşlarımıza.” ifadesi ile eleştirir. “Amerikan sosuyla bezenmiş özgürlük naralarıyla globalleşen dünyada geçmişe donuk gözlerle bakmaya ne dersin? Mısır, Filistin, Afganistan, Libya veya adını yazmaya üşendiğim birçok ülke... Her birinin üzerine kan yağarken Amerikan askerlerinin yurtlarına sağ salim dönmesi için dua eden Müslümanları da hatırlayalım. Birçok şeyi hatırladıktan sonra bir Denizleri, Mahirleri, Yusufu da hatırlayalım. Bir mahur beste patlatalım, solculuk damarlarımıza iyice yer edinsin. Ve sonrasında yine rüyaya dalıp Starfucks’ta güzel bir kahve içip sızlanalım.” ifadelerini kullanan yazar, özgürlük adı altında çıkarılan savaşların aslında kapitalizmi benimseyen devletlerin dünya geneline yayılma politikasının bir sonucu olduğuna, algı manipülasyonu ile kitlelerin, savaşın asıl failerine karşı merhamet besletildiğine değinir. Bunun yanı sıra muhalefetin pasif tavrının altını çizmektedir. Yazar kapitalizme karşı çıkışını, global anlamda bir üne sahip olan bir kafenin adı üzerindeki harf değişimiyle sağladığı anlam üzerinden de desteklemektedir. Yazarın muhalefete getirdiği eleştiri sonraki paragrafta da devam eder: “Beğeni ve paylaşımlar içerisinde yer edinmiş solculuk kisvesi altında saçma sapan devrim türküleri tutturana ve acı çeken insanlara karşı hiçbir şey hissetmeyen bir kitleyiz.” Devam eden paragraflarda muhalefete olan eleştirileri yanında toplum eleştirisi yapan yazar “liboş” kelimesi ile liberalizme de karşı çıkmaktadır. Yazı, radikal Müslümanlık, egemen sistem, günümüz devrimci gençliği, popülarizm, emperyalizm, kapitalizm ve liberalizm eleştirilerini doğrudan yaparken aynı zamanda ana akım edebiyatta bulunmayan küfür kullanımı ile de karşı çıkış tavrını metin düzleminde de okura aktarır [https://issuu.com/digergamfanzin/docs/di_ergam_4._say_, (19.11.2020)]. Barındırdığı kimi unsurlar ile *Diğergam Fanzin*, fanzin kültürünün karşı çıkış özelliğini yansıtır.

Resim 6

Kaynak: Diğergam Fanzin

8.6. Kaotik Fanzin

2018-2020 yılları arasında dokuz sayı çıkarılan *Kaotik Fanzin*'in ilk üç sayısı ve son sayısının çoğaltım ve dağıtımını Isparta'da yapılıır. İlk sayısı "kaotik fanzin ücret talep etmez" ibaresiyle bir edebiyat fanzini olarak yirmi sayfa hazırlanır. Bu sayıda yer alan "Evde mi yapıyorlarmış?" (Resim 7) başlıklı yazı, artan alkol fiyatlarına karşı bulunan evde bira yapımının önünü kesmek için etil alkole acı kimyasal konulması hakkındadır. Yazıya göre evde bira yapan kitlenin itirazlarının ardından bu işlem ile kaçak alkol yapımının önüne geçilmesinin amaçlandığına dair bir açıklama yapılır. Bu açıklamadan sonra evde bira yapımından haberi olmayan kişilerin de buna yöneldiğine değinen yazar, evde bira yapımının bir kültür olduğunu ve sistemin bunu engelleyemeyeceğini vurgular. Karşı çıkışın dil ve anlatımla da desteklendiği yazının altında bir takım görseller yer almaktadır. Efes logosunun yanındaki "dostunuz değildir" ibaresi ise "alkol dostunuz değildir" sözünün deforme edilmiş halidir. Böylece tekele karşı çıkış simgeleştirilirken evde bira yapımı desteklenir. "ilânihâye sürececek bir beyin 'KAOS'u" sloganıyla çıkarılan ikinci sayısında fanzinin bilgiler kısmında yer alan "herkes: özgür burjuvaya: 50 kuruş proletere: bedava" ifadeleri dikkat çekmektedir (Resim 8). Yazarların "nazım emekçileri" şeklinde tanıttığı ve isminin *Kaotik Şiir Fanzini* olarak değiştirildiği üçüncü sayısının sloganı "ilânihâye sürececek bir yürek 'KAOS'u"dur. 2020 yılında "ilanihaye sürececek ussal ve duygusal bir kaos!" sloganıyla çıkarılan son sayısında ise Kaotik Fanzin şiir ve düz yazıların yanı sıra bir adet çizime de yer verir. İletişim bilgilerinin e-posta ve sosyal medya platformlarında fanzinin adına oluşturulmuş profiller olarak yer aldığı fanzinde okuru tavsiye edilen şarkılara yönlendirecek barkodlara da yer verilir (Resim 9).

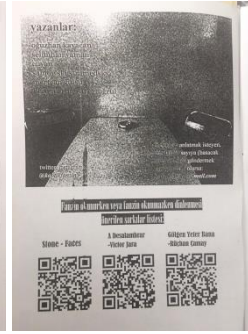
Resim 7

Resim 8

Resim 9

Kaynak: Kaotik Fanzin

8.7. Metruk Fanzin

İlk sayısının çoğaltımı ve dağıtımı Isparta'da yapılan ve "sokak lambalarının ruhuna..." sloganıyla çıkarılan *Metruk Fanzin*, "her türlü resmiyetten, zorunluluktan, beklentiden, kargaşadan ve durgunluktan uzaktır." İkinci sayfasında yer alan ve *Merdümgiriz Fanzin*'e de göndermede bulunan girizgâha göre *Metruk Fanzin* "hiçbir iddiası olmadığını söyler ve söylemekten gurur falan duymaz. kemikleşmiş popüler meselelerden uzakta durmak için çaba harcamasa da istemsizce popülaritenin karşısında yer alacaktır." Popülariteye karşı olan bu ibareleri fanzin kültürü ile örtüşür. Bir kişi tarafından çıkarılan fanzin, kişisel fanzindir. Bir öykü ile sekiz sayfadan oluşan *Metruk Fanzin*, oluşturulma biçimine göre mini fanzindir. Çoğaltım yeri Ankara olması sebebiyle dağıtımı Isparta'da da yapılmasına (Kayacan, kişisel görüşme, 9.11.2020) rağmen fanzinin ikinci sayısı bu çalışmada değerlendirilmez.

8.8. Mey'us Fanzin

2018'de çıkarılan *Mey'us Fanzin* daha sonra dergi olarak yayım hayatına devam eder. Zinesterları fanzin yayıncılığını dergiye geçmeden önce bir hazırlık aşaması olarak görür. Şiirler, Nilgün Marmara'nın hayatının ve şairliğinin anlatıldığı bir yazıyı da kapsayan düz yazılar, film inceleme ve karikatürleri içeren *Mey'us Fanzin* edebiyata ağırlık veren karma bir fanzindir. İletişim bilgileri kısmında ise fanzinin adına oluşturulmuş sosyal medya profillerine yer verilir.

8.9. ...Karga Fanzin

2018 yılında beş, 2020 yılında bir sayı çıkarılan *...Karga Fanzin*'in her sayıda ismi değiştirilir. Şimdiye kadar *Malum Karga*, *Bizim Karga*, *Mutsuz Karga I-II*, *Merhum Karga* ve *İşsiz Karga* isimleri ile

çıkarılan ...*Karga Fanzin* Aziz Nesin, Sabahattin Ali, Rifat Ilgaz ve Mustafa Mim Uykusuz'un yazarlığını yaptığı *Markopaşa* adlı derginin kapatıldıktan sonra farklı adlarla yeniden çıkarılması tavrını benimser (Durmuş, kişisel görüşme, 21.11.2020). *Markopaşa*'nın "Toplatılmadığı zamanlar çıkar.", "Yazarları hapisanede olmadığı zamanlar çıkar." gibi ibareleriyle de benzerlik gösteren ...*Karga Fanzin*'in sloganları "yerli yersiz çıkar...", "mevsimli mevsimsiz çıkar...", "zamanlı zamansız çıkar...", "olur olmaz çıkar..." ve "gelişigüzel çıkar..."dır. Logosunda bir karganın yer aldığı fanzinin fiyat ibaresi de her sayıda değişmektedir: "fiyatı: sıfır somali şilini", "fiyatı: sıfır hindistan rupisi", "fiyatı: sıfır uruguay pesosu", "fiyatı: sıfır isveç kronu", "fiyatı: sıfır türk lirası". Ücret kısmında ülke isimlerinin değiştirilmesi fanzinin, kapitalist dünya düzeniyle bireyin hayatına giren ekonomik kavramlara dolayısıyla kapitalizme karşı çıkışını gösterir. Para birimlerinin değiştirilmesine rağmen değer ifade etmeyen bir rakamın yazılarak fanzinin ücretsiz olduğunun belirtilmesi kapitalizm karşıtlığını gösterir. Ülke isimlerinin ilk harflerinin küçük yazılması ile karşı çıkış tavrı sürdürülür. Fanzinin üç sayısının ilk sayfalarında kitap kapaklarına yer verilir. Dördüncü sayısı olan *Mutsuz Karga Fanzin II*'de Turgut Uyar'ın ip üzerinde canbazlık yaparken "Benim dengemi bozmayınız" ifadesini kullandığı bir karikatür vardır (Resim 10). "Bu kadar göğe baktığımız yeter biraz da önünüze bakın" yazısının göze çarptığı karikatürde, "Görselliğe boğulmuş bir ucuzluklar panayırında *görünüşte* şiir ve edebiyat[ın]", "(...) büyük dizelerin birkaçının güzelliğini yontup onlardan büyük şairlere adeta mezar yap[an]" popüler kültür tarafından ele geçirmesi eleştirilmektedir. On altı ila yirmi dört sayfa arasında hazırlanan ...*Karga Fanzin*, elli ila yetmiş beş adet arasında siyah-beyaz çoğaltılır. Çoğunlukla şiir ve düz yazıya yer veren fanzin, içeriğindeki film eleştirileri ve kitap tanıtımları ile karma; oluşturulma biçimine göre ise kolektif fanzindir. İletişim bilgilerinde fanzin adına oluşturulmuş e-posta adresine ve medya profiline yer verilir.

Resim 10

Kaynak: Mutsuz Karga Fanzin

8.10. Kibrit Fanzin

“2020 yılının ilk ve son sayısı!” ibaresi ile Aralık ayında ana akım edebiyatta yer bulamayan yazarların seslerini duyurmak amacıyla çıkarılan (Dost, kişisel görüşme, 19.12.2020) *Kibrit Fanzin*, iki yüz elli adet çoğaltılır. Fanzin, popüler kültüre muhalif bir tavır sergilemek için çıkarılır. *Kibrit Fanzin* İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Konya, Antalya, Kayseri gibi yirmi dört farklı ile talep üzerine gönderilir (Dost, kişisel görüşme, 19.12.2020). Kapağı da olan ilk sayfasında karanlığın içinde yanan bir kibrite yer verilir. Sayfanın en altında ise fanzinde eserleri yayımlanan kişilerin isimleri bulunmaktadır. Fanzinin ikinci sayfasında içindikiler bölümünün bulunması ise Isparta'daki fanzin yayıncılığı için bir yeniliktir. Bu durum fanzine dergi görünümü kazandırır. İkinci sayfada fanzin adına oluşturulmuş sosyal medya profili ve e-posta adresi iletişim bilgileri olarak yer almaktadır. İçeriğinde film ve kitap incelemelerinin, çizim, heykel fotoğrafları, biyografi, öykü ve şiirlerin bulunduğu *Kibrit Fanzin* karma bir fanzindir. Düzenlemesinde zinesterların söz hakkının bulunduğu *Kibrit Fanzin* oluşturulma biçimine göre ise kolektif fanzin sınıflandırmasına girer.

9. SONUÇ

Fanzin belli bir konu etrafında, yaratıcı ve yazarlarının istekleri doğrultusunda tek ya da çok sayfanın çeşitli materyaller kullanılarak birleştirilmesiyle oluşturulur. Isparta örneği üzerinden küçük şehirlerdeki durumunun incelendiği bu çalışmada fanzinlerin genellikle A4 kâğıda ve siyah-beyaz olarak çoğaltıldığı tespit edilir. Örneği az olmakla birlikte A5 kâğıt üzerine ve bunun yanı sıra kapak sayfasının renkli ve kuşe kâğıt olduğu fanzinlere de rastlanır. Isparta'da genellikle edebiyat ağırlıklı karma ve kolektif fanzinler hazırlanıp dolaşıma sokulur. Örneği az

olmakla birlikte kişisel ve mini fanzinlerin varlığı da elde edilen bulgular arasındadır. Yazma sürelerinin birbirlerinden farklı olması sebebiyle Isparta’da düzensiz aralıklarla çıkarılan fanzinler kurallara bağlı olmamakla birlikte belli prensiplere sahiptir. *Farkındalık Fanzin*’in tek prensibi gönderilen eserlerin içeriklerinin siyasi olmamasıdır [Arslan, kişisel görüşme, (19.11.2020)]. Isparta’da fanzin yayıncılığının yoğunluk kazandığı yıllarda teknolojik gelişmelerden haberdar olunmasına rağmen zinesterların hazırlık aşamasından dağıtımına kadar fanzin formatını devam ettirmeleri ve bilgisayar gibi teknolojik aletlerden minimum ölçüde yararlanmaları fanzin kültürünün farkında olduklarını ve bilinçli bir fanzin kültürü oluşturmak istediklerini kanıtlar. Fanzinler için ücret talep edilmemesi ve/veya her sayısında farklı bir ücret talep edilmesi ve talep edilirse belirlenen ücretlerin miktarının düşük olması Isparta’daki fanzin yayıncılığının kâr elde etme amacı gütmeyeceğini gösterir. Zinesterlar ile yapılan görüşmeler sonucunda hazırladıkları fanzinlerin kaç sayı çoğaltıldığı da sorulur ve verilen cevaplar bu çalışmada yer alır. Fakat denetime tabii olmayan fanzinlerin okurlar tarafından daha sonra tekrar çoğaltılıp çoğaltılmadığı, çoğaltıldıysa bunun kaç adet olduğu gibi konuların takibi yapılamayacaktır. Bu nedenle çalışmanın önceki bölümünde yer alan fanzinlerin çoğaltılma sayısının belirsiz olduğunun tespiti Isparta’da hazırlanan fanzinler için de geçerlidir.

Isparta’da çıkarılan fanzinler hazırlanma ve çoğaltılmalarında olduğu gibi dağıtımı için de denetimden uzak ve tekelin kontrolü dışında gelişen bir ağa sahiptir. Bu durum “kendin yap” ilkesiyle örtüşür. Fanzinler genellikle üniversite öğrencilerinin kolayca ulaşabildikleri ve vakitlerinin çoğunu geçirdikleri şehir merkezinde yer alan kitabevleri ve kafelerin tezgâh ve raflarında sergilenmektedir. Bu durum fanzinler için oluşturulan ciddi bir dolaşım ağının varlığını göstermektedir. Okurlar ya da fanzin kültürü ile tanışmamış insanlar, kitabevi ve kafe gibi yerel mekânlardaki tezgâh ve raflarda gördükleri fanzinlerle ilgilenmektedir. Böylece Isparta’daki fanzin kültürünün yayılım alanı genişler. Okurlar bu mekânlara giderek takip ettikleri bir fanzinin yeni sayısının olup olmadığını da sormaktadır. Bu sebeplerle fanzinler, okuyucu ile metropollere nazaran daha erken buluşmaktadır. Bu durumlar Isparta’daki fanzin kültürünün sanıldığından daha önemli bir alanı kapladığını gösterir. Isparta’nın ve fanzin kültürünün içinde yer alan insanların vakitlerini geçirdikleri yerlerin yüz ölçümü zinesterların ve okuyucuların birbirlerini şahsen tanımalarına ve birbirleriyle sürekli irtibat hâlinde olmalarına imkân sağlar. Bu durum fanzin yayıncılığı yapmak isteyen bireylerin zinesterlara kolayca ulaşmalarını, onların deneyimlerinden yararlanmalarını ve fanzin kültürünü geliştirip

güçlendirmelerini sağlar. Yapılan görüşmelerde zinesterlar, kimi fanzin yayıncılarının fanzin çıkarmadan önce kendilerinden yardım aldıkları, fanzin yayıncılığı hakkında kendilerine yöneltilen soruları yanıtladıkları bilgisini verir (Kayacan, kişisel görüşme, 09.11.2020).

Isparta'da çıkarılan fanzinlerin zinesterları, kendilerini toplumun genelinden farklı bir düzlemde, toplumdaki ayrı bir yerde konumlandırmaktadır. Zinesterların üniversitelerin hukuk, mühendislik ve psikoloji alanlarından mezun olan ya da bu alanlarda okuyan bireyler olduğu göz önüne alındığında onların neden kendi istekleri ile toplum dışı kaldıkları ya da neden kendilerini toplumdaki ayrı bir yerde konumlandırdıkları soruları da önem kazanır. Isparta'nın gerek sosyo-kültürel gerek ekonomik yapı ve şartları lise ve üniversite öğrencilerinin ve üniversite mezunlarının toplumun genelinden farklı orta ve üst kültür grupları oluşturmalarına neden olur. Metropollerde eğitim düzeyi ve ekonomik geliri ortalamanın altında ve kültürel algıları genelden farklı olan bireylerin oluşturduğu alt ve/veya karşı kültür grupları arasında yaygınlık kazanan fanzinler, daha küçük yerleşim birimlerinde tam tersi bir durumla eğitim ve/veya sosyo-kültürel farkındalığı ortalamanın üzerinde olan bireyler tarafından çıkarılır. Fanzinlerin zaman zaman bir slogan şeklinde sunduğu insanlığın durumu hakkındaki umutsuzluk yüklü ifadeleri, bu farkındalığın bir sembolüdür. Metropollerdeki alt kültür gruplarının yansıması küçük şehirlerde çoğunluğu temsil etmekte; dolayısıyla üst kültür küçük şehirlerde alt kültüre dönüşmektedir. Bu durum küçük şehirlerde fanzin yayıncılığının metropollerdekinden farklı bir amaçla gelişmesinin önünü açar.

Dünyada alt ve karşı kültür gruplarının birbirleri arasındaki iletişimi sağlamak ve egemen sistemin baskılayıcı ve kısıtlayıcı kalıplarından kurtulamayan medya yayıncılığına karşı çıkmak amaçlarıyla ortaya çıkan fanzinler, Isparta'da eserlerin bir arada durması için çıkarılmaktadır (Durmuş, Çalık, Kayacan, Önal, Ataş, kişisel görüşme, 05.09.2020). Aralarında hiyerarşinin bulunmadığı ve toplumun genelinden farklı bir sosyo-kültürel düzlemde bulunan zinesterlara göre fanzin yayıncılığı, karşı kültürün mirasıdır. Bir özgürlük alanı olarak gördükleri fanzin yayıncılığında basın savcılığının bulunmadığını belirten zinesterlar, edebi çalışmalarının kontrolden geçirilmesini istememektedir. (Ataş, Çalık, Durmuş, Kayacan, Önal, kişisel görüşme, 05.09.2020). Zinesterlara içerik, dil ve anlatımda bir özgürlük alanı sunan bu denetimsizlik korsan yayıncılığa da neden olur.

İncelenen fanzinlerdeki şiir, öykü, deneme gibi türlerin içerik ve söylemleri, dünyadaki ve Türkiye'deki fanzin kültüründen farklı olarak

Isparta’da çıkarılan fanzinlerde edebi kaygı güdüldüğünü gösterir. Elde edilen fanzinler içerik ve söylemlerinde kimi alanlara karşı ince alay ve eleştiriler taşır. Bu fanzinlerdeki kimi eserler aile ve toplum yapısına, gençliğe, toplumun genel geçer yargılarına ve değerler bütününe; denetim kurumlarına, güvenlik güçlerine ve adalet sistemine; kapitalist dünya düzeninin değer, aidiyet, mülkiyet, fiyat, alım-satım gibi kavramlarına, bu düzenin oluşturduğu gruplara, popüler kültüre ve bu kültürün ürünlerine; iktidara ve muhalif oluşumlara; devlet kurumuna ve inanç sistemlerine karşı çıkar. Bilinmek, tanınmak ve/veya bulunmak istemeyen zinester ve/veya yazarlar mahlas kullanarak kimliklerini saklar ve/veya yeniden oluşturur. Fanzinlerde yer alan eserlerde seçkin bir dil oluşturma gayretinin olmaması, dilin günlük kullanımlarına yer verilmesi, küfürlü ifadelerle başvurulması, imla ve noktalama hatalarının, anlatım bozukluklarının olduğu gibi bırakılması fanzin ortamının zinesterlara sağladığı samimi ortamdan kaynaklanır. Böylece ana akım edebiyata karşı çıkarılır.

Isparta’da çıkarılan *Mey’us* isimli fanzin, daha sonra bandrollü dergi şeklinde okuyucuya sunulur. Böylece fanzin, bandrollü dergi olmadan önce bir deneme alanı olarak tercih edilir. Bunun yanı sıra fanzin yayıncılığının dergi yayıncılığından daha düşük bir maliyete sahip olması da bu durumu açıklar.

Gelişen teknoloji ile birlikte iletişimin sanal ortamda daha hızlı, daha rahat ve daha güvenli olduğu keşfedilir. Böylece fanzinlerin iletişimi sağlama, birlik ve beraberliği güçlendirme gibi misyonları diğer alternatif ve kitle iletişim araçlarından olan sosyal medyaya geçer. Böylece fanzinler internet ortamında daha çok kişiye daha hızlı ve maliyetsiz bir şekilde ulaşır. Fanzin Apartmanı adlı internet sitesi buna örnektir. Isparta’daki zinesterlar, fanzinlerin matbu olarak somut bir şekilde varlık kazanmasını tercih etmekle birlikte fanzinin iletişim bilgileri kısmında internet adreslerine ve sosyal medya hesaplarına da yer vermektedir. *Kaotik Fanzin* ve *Diğergam Fanzin* matbu hâli dışında internet ortamında da bulunmaktadır. Böylece fanzin kültürü ile ciddi anlamda ilgilenen zinesterlar, Isparta’da hazırlanan fanzinleri bir arşivde toplar. Zinesterlar, okuma aşamasında dinlenecek şarkılara okuru yönlendirerek de teknolojinin imkânlarından yararlanır. Onların teknolojiye bu kadar hâkim olmalarına rağmen fanzin kültürünü devam ettirme gayretleri de gözden kaçırılmamalıdır.

İnternet aynı zamanda fanzinlerin şehir dışında da tanınmasına ve dolaşıma girmesine olanak sağlar. Örneğin *Kaotik Fanzin* Isparta dışında Ankara, İzmir, İstanbul, Bursa, Manisa, Aydın, Diyarbakır, Şanlıurfa;

Merdümgiriz Fanzin Ankara, İzmir, İstanbul, Manisa, Aydın, Diyarbakır, Şanlıurfa; ...*Karga Fanzin* İstanbul ve Hatay gibi farklı şehirlere de gönderilir.

Yeraltı edebiyatının ana kaynaklarından biri olan fanzinlerin Isparta gibi küçük şehirlerde olup olmadığı, varsa nasıl bir görünüm sergilediği sorularından hareketle ortaya çıkan bu çalışma, fanzin yayıncılığının metropol dışındaki yerleşim birimlerindeki görünümünü sergilemesi bakımından bir boşluğu ortaya çıkarmaktadır. Araştırma ve incelemeler sonucunda elde edilen bulgular ışığında fanzin yayıncılığının Türkiye'de Isparta gibi küçük şehirlerde de varlık kazandığı sonucuna ulaşılır. Isparta'da fanzin yayıncılığı metropollerde hazırlanan ve dolaşıma sokulan fanzinlerden farklı bir amaç doğrultusunda ve farklı bir kültür grubu tarafından yapılmaktadır. Isparta'da zinesterlar eğitim durumu ortalamasının üzerinde ve farkındalığı yüksek bireylerdir. Bu tespit Türkiye'deki fanzin kültürü hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu çalışmanın fanzin yayıncılığı hakkında yapılacak çalışmalara kaynak oluşturması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Arslan, M. (19.11.2020). Kişisel Görüşme.
- Ataş, S., Çalık, H. H., Durmuş, A., Kayacan, O. ve Önal, A. Kişisel Görüşme. 05.09.2020.
- Ataş, S. (2020, Kasım 09). Isparta'da Fanzin Yürüyor. <https://fanzinapartmani.com/ispartada-fanzin-yuruyor/>
- Barış, E. (2010). Fanzin Mesel: şehirde gönüllü ofsayt denemeleri. *Lacivert Öykü ve Şiir Dergisi*, S. 31, 85-87.
- Blandy, D. (2020, Ekim 31). Zines Timeline. http://defenseof.voelkermorris.com/zine_time.html
- Çetinbaş, T. (2017). Alternatif bir medya analizi: *cin ayşe*. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)*, 2 (3), 113-134. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akader/issue/29964/323260>
- Demir, F. (2018). Yeraltı Edebiyatının Anavatanı: Fanzinler. H. Keskin (Ed.), 5. *Uluslararası Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Sempozyumu Tam Metin Kitabı* (ss. 33-46). Asos Yayınevi.
- Diğergam Fanzin. (2020, Kasım 18). <https://issuu.com/digergamfanzin>
- Diğergam Fanzin. (2020, Kasım 19). https://issuu.com/digergamfanzin/docs/di_ergam_4._say_

- Dost, F. (19.12.2020). Kişisel Görüşme.
- Durmuş, A. (21.11.2020). Kişisel Görüşme.
- Etilen Sosyete-flagg. (2010). Yeraltından Fanzinler. *Lacivert Öykü ve Şiir Dergisi*, S. 31, 96-97.
- Gülsu, M. (16.11.2020). Kişisel Görüşme.
- Kayacan, O. (09.11.2020; 20.11.2020). Kişisel Görüşme.
- Oral, A. E. (2017). Alternatif Bir Medya, Altkültürün Sesi: Zinler Üzerine Bir Değerlendirme. *Yeditepe Üniversitesi Global Media Journal Turkish Edition*, 7 (14), 66-82. <https://avesis.ege.edu.tr/yayin/208143de-fec1-4a51-9716-9fc6c50003e7/alternatif-bir-medya-alkulturun-sesi-zinler-uzerine-bir-degerlendirme>
- Öktem, A. (2000). *Şeytan Aletleri (Fanzinler, Demolar, Fotokopi Afişler)*. Varlık Yayınları.
- Öktem, A. (2002). *Genel Kültürden Kenar Kültüre 101 Fanzin*. İthaki Yayınları.
- Öktem, A. (2011). Yeraltı Edebiyatının Temel Özellikleri ve Edebiyatımızda Yeraltı. *Notos*, S. 29, 16-21.
- Ölçekçi, H. (2016). Alternatif Bir Medya Analizi Olarak Fanzinler. *The Journal of Academic Social Science Studies*, N. 53, 345-358. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS6878>
- Richardson, R. (2020, Kasım 8). Chapbooks. <https://www.bl.uk/romantics-and-victorians/articles/chapbooks>
- Serbes, H. ve Güzel, M. (2020). Gençlik Altkültürleri: Punk Estetiğinin İkonografik Fanzinleri. *TRT Akademi*, 5 (10), 686-712. <https://dergipark.org.tr/tr/ub/trta/issue/56639/730208>
- Şevki, A. (2010). Yeraltı Edebiyatı ve Bu Edebiyatın Türkiye’de Olamamasının Nedenleri. *Lacivert Öykü ve Şiir Dergisi*, S. 31, 85-87.
- Tunç, M. C. (19.12.2020). Kişisel Görüşme.
- Wright, F. (2020, Kasım 8). The History and Characteristics of Zines. <http://www.zinebook.com/resource/wright1.html>
- Wright, F. (2020, Kasım 8). The History and Characteristics of Zines. <http://www.zinebook.com/resource/wright2.html>

- Yılmaz Sert, N. (2020). Kültür Sosyolojisi. S. Sallan Gül (Ed.),
Sosyolojiye Giriş (ss. 171-196). Kaf Kitap Kafe Yayınları.
- Zencirkıran, M. (2015). *Sosyoloji*. Dora Yayınları.